

Publicerat 16 november 2006

Höj nivån på valdebatten

■ Kolumn

Lars Jonung

RIKSDAGSVALET ÄR över. Väljarnas dom har fallit. Nu är rätta tillfället att diskutera på vilket sätt valdebatten kan göras bättre. Hur kan väljarna få en tydligare bild av konsekvenserna av partiernas program? Hur kan mediernas rapportering förstärkas? Hur kan vår demokrati fördjupas?

Ett lovande svar kan hämtas från Nederländerna. Här finns sedan tjugo år tillbaka en unik och framgångsrik metod som höjer kvaliteten på valdebatten före valet och därmed också på den politik som följer efter valet.

Metoden är enkel. Den ger väljarna en gedigen utvärdering av de politiska partiernas program. I god tid före valet skickar partierna sina valprogram till CPB - ett statligt institut med stark tradition av självständighet och integritet, respekterat av alla parter och partier. CPB genomför sedan en konsekvensanalys av valmanifesten. Rapporten publiceras cirka en månad före valet i bokform och på webben. Den får stort medialt genomslag. Alla kan ta del av den.

VID FÖRSTA ANBLICK KAN detta låta som en trist och teknokratisk sifferövning. Inte minst med tanke på att förkortningen CPB står för Centrala planeringsbyrån, numera med tillägget "Nederländernas byrå för ekonomisk-politisk analys". Kan verkligen en jämförelse mellan partiprogrammen ge upphov till något positivt i den nervösa miljö där striden om väljarnas röster utspelas? Svaret är ja, att döma av de holländska erfarenheterna.

Det holländska systemet tog sin början i valet 1986. Då vände sig de tre största partierna till CPB och bad om en utvärdering av sina valprogram. Därefter har systemet utvecklats. Inför valet den 22 november i år anhöll åtta partier i parlamentet om granskning av sina valprogram. Bedömningen publicerades i slutet av oktober.

Hur går då processen till? Några månader före valet börjar partierna en dialog med CPB rörande sina program. Här bollas idéer och kalkyler fram och tillbaka. CPB kan begära förtydligande och förklaringar. Partierna kan modifiera sina förslag i kontakten med CPB. Ibland testas de uppslag till reformer på CPB innan de lanseras offentligt.

Slutrapporten från CPB innehåller tre centrala delar: en undersökning av effekten av de olika partiprogrammen på statsbudgeten, en av verkningarna på inkomstfördelningen och en av följderna på inflation, arbetslöshet och tillväxt. Vidare publiceras, i mån av tid, en miljöanalys av valprogrammen.

Utvärderingen handlar inte bara om siffror. CPB kan göra djupdykningar inom

områden som betonas i valmanifesten. CPB klargör också begränsningarna i sin rapport såsom osäkerheten i beräkningarna och svårigheten att finna adekvata modeller. Allt går inte att fånga i en samhällsekonomisk utvärdering.

SYSTEMET ÄR HELT FRIVILLIGT. Ett parti kan välja att ställa sig utanför. Men ett sådant steg skulle uppfattas som att partiet inte är seriöst, att det från början erkänner att dess valmanifest inte tål en närmare granskning. CPB:s utvärdering fungerar nämligen som en kvalitetsstämpel.

Utvärderingen är värdefull för såväl partierna som väljarna. Den utövar intellektuell disciplin på politiker. Partierna tvingas nämligen tänka igenom de ekonomiska följderna av sina valprogram. Populistiska och vildsinta förslag tonas ned eller rensas ut. De ideologiska budskapen blir klarare. Väljarna får tillgång till en unik konsumentupplysning inför det kommande valet.

När sedan valkampanjen börjar på allvar, hamnar fokus mer direkt på de prioriteringar som partierna står för, i korthet på deras ideologi. Skälet är att CPB redan bedömt den ekonomiska realismen i partiprogrammen. Politiker behöver därför inte fastna i en steril sifferstrid som lätt blir obegriplig för väljarna. Kvaliteten på valkampanjen blir således högre.

En ytterligare fördel med det holländska systemet kommer efter valet när en ny regering skall träda till. CPB:s granskning underlättar regeringsbildningen och lägger grunden för en ansvarsfull politik.

Ett system som det holländska vore värdefullt även i Sverige. Det finns nämligen ingen möjlighet för våra medier att på egen hand genomföra en granskning av det slag som CPB gör. Våra journalister saknar såväl kompetens som resurser för en sådan insats. Det blir lätt så att deras fokus hamnar på det privata som skvaller i valstugor och krogslagsmål i stället för på det samhällsekonomiska perspektivet.

I VARJE SVENSK VALKAMPANJ har regeringen ett övertag gentemot oppositionen genom att den har tillgång till hela utredningsapparaten inom regeringskansliet. Ett system för väljarupplysning som det holländska skulle skapa bättre balans genom att våra oppositionspartiernas program jämförs med regeringens på ett likvärdigt sätt.

Ett kärnproblem blir att finna den institution som kan stå ovanför partierna - som kan vinna allas förtroende som CPB i Holland - och göra granskningen. Riksdagens utredningstjänst eller ett från regeringen mer självständigt Konjunkturinstitut vore möjliga kandidater. Dock behövs en rejäl förstärkning av deras analyskapacitet med tanke på att årets holländska utvärdering involverade 20-30 experter.

Vår valdebatt skulle förbättras genom en frivillig, oberoende och systematisk granskning och jämförelse av konsekvenserna av partiernas program. Valet 2010 rycker raskt närmare. Vill den nya regeringen, eller den nya oppositionen, erbjuda väljarna bättre upplysning om politikens innehåll i framtidens valkampanjer, så är det bara att importera den holländska modellen.